

Rozporuplný Hamlet chvílemi zaujme i nudí

Popisnost,
tradiční pojetí,
pokus o „fórek“

LADISLAV VRCHOVSKÝ

Zařazení Shakespearovy tragédie Hamlet do dramaturgického plánu Divadla Petra Bezruče slibovalo tvůrčí čin, překvapivý a neotřelý způsob inscenování, pokus o soudobý výklad, výsledek výrazně ovlivněný spoluprací se studenty herectví atd. Nic z toho se nekoná. Tento Hamlet v režii svého překladatele Jiřího Joska j. h. je téměř doslovným podáním textu, více než tříhodinovým představením vedeným převážně ve velmi tradiční rovině.

Těžko lze vystopovat nějaké stopy tematického akcentu či režijního výkladu hry. Jediné, co přijde na mysl (díky představiteli hlavní role) je konstatování o příčinné souvislosti zla a náznak přání: pusťte mladé k ovlivnění běhu zkorumpovaného, prohnitého a prolhaného světa a snad bude líp. To je ovšem obecná pravda a vzhledem k nabízené možnosti trochu málo.

Marta Roszkopfová postavila zajímavou scénu s centrálně umístěným zrcadlem (divadlo nastavující světu zrcadlo) na podélné straně hlediště, jehož čelní část je oddělena od hracího prostoru

jen úzkou uličkou využitou dvakrát: jednou k produkci herecké tlupy na Elsinoru, podruhé k šermířskému souboji Hamleta s Laertem (při kterém se obávají zranění diváci i herci).

Režisér v tomto případě inklinuje k divadlu velkého jevištního gesta. To však v bezprostřední blízkosti diváka vyznívá nevěrohodně. Navržený prostor hlediště a jeviště vyžaduje spíše civilnější pojetí. Celkový dojem z hereckého výkonu Richarda Krajčů v

recenze

hlavní roli a Norberta Lichého v roli krále Claudia je velmi příznivý právě díky tomu, že se dokázali vylhnout velkému teatrálnímu gestu, což bohužel neplatí o dalších. Kateřina Krejčí není zcela věrohodná v okamžiku zabití Polonia (Jan Odl), Markéta Viktorová se ne zcela se zdarem potýká se složitou scénou Oféliina pomnutí smyslu. Jan Odl a Daniel Zaoral (Laertes) střídají šťastné okamžiky s méně věrohodnými.

Poněkud na hranici vkusu je užití ostravského nářečí ve scéně hrobníka (Miloslav Čížek) a vesničana (Michal Przebinda), což je pouhý pokus o fór, který u malé části publika sice zabírá, většinu však irituje. I hlubší smysl tohoto počínu však zůstává utajen.

Užití docela zajímavé hudby Milana Svobody j. h. je často pou-

Student ostravské Janáčkovy konzervatoře Richard Krajčo zvládl roli Hamleta s úspěchem. Na snímku s představitel hrobníka Miloslavem Čížkem.
Foto RADOVAN ŠTASTNÝ

ze ilustrativní, a to jak ve scénách s hudebním podkresem, tak v doprovodu ne hraných, jen slovem popisovaných scén.

Divadlo Petra Bezruče zaujímá v ostravském divadelním spektru místo scény pro mladé. Zdali je osloví takto doslovně

pojatý přepis textu, převážně tradiční, poněkud dlouhá a místy zdlouhavá inscenace, to ukáže čas.

Mít v Hamletovi jen dva hrdiny je málo

V roli překladatele i režiséra zároveň se uvedl Jiří Josek inscenací Hamleta v ostravském Divadle Petra Bezruče. Joscův soustavný zájem o Shakespearovo dílo je známý a respektovaný; rovněž jeho nový převod tragédie dánského prince snese měřítka moderního překladu: je naléhavě věcný, neodbytný, ale civilní a zároveň sdostatek dramatický a poetický, aby na jevišti zabral. Totéž ovšem nelze prohlásit o Joscově výkonu režijním, v němž se určitě chvályhodně snažil "vystrčit" co nejlíže před diváka jakéhosi čistého, ale toliko převyprávěného Shakespeara. Bez větších režijních ambicí a svébytného výkladu se Joscovi podařilo důsledně potlačit jakékoliv originální vyznění.

Ostravská inscenace přitom začíná více než slibně. Elsinor

má ve scéně Marty Roszkopfově podobu vysoké lešenářské konstrukce, na jejímž úpatí na jevištátku z praktikáblů "sedí" dveře se zrcadlem a královský trůn. A tam kdesi nahofe, v černé kápi, ne nepodobný krysaří, který touží z prohnitého hradu vyvést všechnu špatnost, píská na píšťalu princ. S přibývajícimi minutami se však inscenace stává podivně ploskou. Používané prostředky jsou velmi konvenční, místy naivně patetické a nikterak překvapivé. Režisér sice umně provedl diváka rozsochatým dějem, některé postavy bez větších problémů zcela eliminoval, ale jeho Hamlet se nedokáže rozhodnout, jaký jako celek vlastně bude. Inscenace působí jako pouhé vizualizování děje, které může plnit funkci literárně vzdělávacího pásma pro středoškolačky.

Také po herecké stránce je tento Hamlet poněkud nevyrovnaný, účinkující nemají oporu v pevném režijním vedení a vidění. Stranou zůstanou toporné výkony studentů ostravské konzervatoře, kteří se namnoze objevili i v důležitých rolích. Za všechny budí příkladem výkon Kajetána Písařovice v roli Rosenkrantze nebo Ondřeje Nosálka jako norského prince Fortinbrase. Jejich stylizovaná vážnost odnímá večeru mnoho živých nervů. Podobně učebnicově žalostná Ofélie Markéty Viktorové či plochý výkon Laerta Daniela Zaoralasmsrkávají výsledek do polohy jakoby vážného kupletu. Nevýraznou zůstala také Gertruda Kateřiny Krejčí. Abychom nebyli nespravedliví, Joscova inscenace své hrdiny má: krále Claudia a Hamleta. Úskočného a majestátu

chtivého Claudia přetvořil Norbert Lichý do zajímavé pupkaté kreatury, která svou naoko neohrožitelnou suverenitou nahání hrůzu. Ještě zajímavější je výkon mladičkého Hamleta, kterému dal dvaadvacetiletý (!) Richard Krajčo podobu nervózního, místy bezmála halucinujícího mladíka zoufale hledajícího spravedlivou odplatu a rovnováhu v sobě i ve státě. Rtuovitý Krajčo se přesvědčivě a umíněně trápí i pochybuje, a spolu se svým sokem vtáhne hlediště do slavné tragédie zcela jistě nejvíc.

Dva výkony ovšem na celou hru nestačí. Zůstává otázkou, proč u Bezručů podstoupili tento riskantní podnik, když na něj nemají ansámbl. Otevřená zůstává také hmatatelnější podoba Joska-režiséra.

LUBOŠ MAREČEK

Divadlo Petra Bezruče Ostrava - William Shakespeare: Hamlet. Překlad, úprava a režie Jiří Josek, výprava Marta Roszkopfová, hudba Milan Svoboda, dramaturgie Jana Píhrtová. Psáno z reprízy 3. března uvedené v rámci přehlídky Ostravar.

MFDNES, 14.3.2000, A. 14

2x Svoboda / list pro Moravu a Slezsko / 29.9.1999

Divadelní společnost Petra Bezruče uvede v říjnu Hamleta anglického renesančního dramatika W. Shakespeara Překladatel a vydavatel Jiří Josek poprvé režíruje

Shakespearovo dílo prochází dějlnami českého divadla od nejstarších dob po dnešek a stále si uchovává svou přitažlivost jak pro překladatele, tak pro divadelníky.

Jiří Josek se překládáním Shakespearových dramát zabývá několik let, nedávno dokonce založil vydavatelství Romeo, které vydává jeho překlady (ale i závažné překladatelské počiny jeho přátel). Když přijal nabídku Divadelní společnosti režisovat vlastní překlad Hamleta, zřejmě u něj převládaly smíšené pocity, neboť tato zkušenost se měla stát jeho první režijní zkušeností. Ze se s ní zdánlivě vyrovnal, se můžete přesvědčit buďto přímo na premiéře v pátek 15. 10. 1999 v 19.00 hod., nebo na následujících reprízách. Jiří Josek sám své polojí pokládá za spíše tradiční po stránce jevištního ztvárnění a za maximálně aktualizované po stránce jazykové stá, aby bylo co možná nejstojitelnější současnému divadelnímu divákovi. Režisér sám k tomu řekl: „Mladý člo-

věk, který se ocitá v tomto světě, může prožívat velice podobné pocity, jaké prožívá Hamlet, může být roztržlen teatrálností, falešností, lží a všemi nepěknými atributy současnosti a vlastně to řeší podobným způsobem. Nejdřív se strašně vzteká, zlobí, rebeluje, a teprve postupně, je-li to člověk myslící, začne chápat jako obrovský problém, jak vlastně v tomto světě existovat. Zpočátku žije v iluzi, že svět napravit nebo ho zničit tím, že zničí sám sebe, a teprve postupně začíná svět reflektovat jako danost, která přesahuje individuální lidský osud.“

Roll Hamleta hraje Richard Krajčo, v dalších rolích se představí Norbert Lichý, Kateřina Krejčí, Jan Odl, Daniel Zaoral, Markéta Viktorová, Miloslav Čížek, Vítězslav Kryške, Kajetán Písařovic, Ondřej Nosálek, Jan Malý, Jan Plouhar, Roman Harok, Miluše Hradská, Michal Přebinda a Roman Koleňák.

Možná i ty, kteří nepatří mezi časté návštěvníky divadla, zaujme informace, že v říjnu bude v Divadle Petra Bezruče hostovat Marta Kubí-

řová. Její recitál Necht být ta druhá uvedeme v rámci průběžného festivalu hostujících divadel. Držiteli premiérového předplatného mají tedy na tento večer vstup zdarma. Dalšími hosty avizujeme v měsíčním přehledu na následující straně a budeme o nich ještě včas a obšírněji informovat nejenom v tisku. (ny)

■ Všechny příznivce a přátele zdraví z města hečberovky, údajně léčivých pramenů, karlovarských eplátků a filmového festivalu Petra Kohoutová (to je ta, která vás v minulém sezóně na tomto místě informovala o dění v DSPB z postu dramaturga a pod řířou -rak-).

■ Ačkoli se vám může zdát, že jsem opustila Ostravu definitivně (neboť už se nepotkáváme nejen v hledišti Divadla Petra Bezruče, ale ani v klubu či jiném příjemném podnik), ačkoli jsem zmínila angažmá a v současné době zkouším Lakomec v Karlových Varech, v této sezóně mě čeká ještě několik pracovních návštěv. Následující řádky tedy berete nikoliv jako nechtutnou prezentaci mé oso-

Režisér a „jeho“ Hamlet - Jiří Josek a Richard Krajčo

Foto: archiv

by, ale především jako upozornění na některé zajímavé projekty, které se v DSPB chystají.

■ Především je to inscenace volně navazující na úspěšné-

ho „Leonca a Lenu“ Georga Büchnera - „Žert, satira, ironie a hlubší význam“ německého prokletého autora Christiana Dietricha Grabbeho. Jako u „Leoncho“ bude jejím

režisérem Václav Klemens, premiéra je plánována na prosinec 1999. Všele doporučuji těm, které zajímá, jak si vede čert na zemi v době, kdy se v pekle koná velký úklid, jak vyznává lásku dvojník zvoníka od Matky Boží a jakým způsobem na scéně probíhá zavraždění třinácti krejčovských tovaryšů. Za zvláštní pozornost stojí, že autorem básní jsou Tomáš Vůtek a János Engonidis, v roli čerta uvidíte Miluši Hradskou. A mimochodem - možná na jevišti přijde i autor...

■ Ačkoli se DSPB tváří vrcholně mužsky (má muže ve svých řadách mnoho schopných žen, z toho důvodu zvolil režisér Josef Janík pro dlouho avizované rozšířené studiového prostoru Márnice titul pro ženy schopné herečky, o ženách schopných mnohého, ne-li všeho - „Dům Bernardy Albové“ Federika Garcíi Lorky. „Drama o ženách ze španělského venkova“ či „fotografický dokument“ (tak chápal toto hrůsám autor) v překladu Antonína Přídala uvedeme v listopadu 1999... (rak)

Anglické slovo rotten nelze do češtiny přeložit jinak než shnilý

Překladatel
Jiří Josek režíruje
u Bezručů

JANA KNIŽÁTKOVÁ

Překladatel a vysokoškolský pedagog Jiří Josek tráví momentálně svůj čas v Ostravě, neboť se souborem Divadelní společnosti Petra Bezruče začal zkoušet Shakespeareova Hamleta ve vlastním překladu a úpravě. Jedná se o jeho režijní debut.

? *Jste především překladatel, co vás vedlo k tomu, že jste se rozhodl zkusit divadelní režii?*

! Už řadu let překládám divadelní hry, které si v duchu režíruju. Vždycky mě lákalo vyzkoušet si to naostro. Ředitel společnosti Michal Przebinda věděl o mém snu a nabídl spolupráci. Zpočátku jsem samozřejmě měl velké pochybnosti, protože se jedná o Hamleta, což je velmi náročná hra, na které si vylámal zubu ne jeden režisér. Na druhou stranu je nutno říci, že text je natolik kvalitní, že se snad tolik zkazit nedá. A samozřejmě velkou jistotou je pro mě Michal, který mi slíbil, že mi pomůže jako asistent. Já budu hlavně dbát na literární stránku, což je moje hlavní ambice. Aby inscenace respektovala v hereckém provedení verš. Protože si myslím, že dost často se stává - a mně jako překladateli to vadí - že tato stránka je opomíjena.

? *Mluví se také o tom, že jste dělal speciální úpravy pro Divadelní společnost Petra Bezruče, protože tady je poměrně malý soubor, malý prostor a vlastně i finanční omezení. V čem úpravy spočívají?*

! Hamlet, kdyby se měl hrát v ne- zkrácené podobě, trvalo by to nejméně pět hodin. Myslím si, že plný text se nikdy nehrál. Dokonce i z Shakespeareovy doby existuje podoba fóliového vydání, kde jsou už velké škrtky. I já jsem musel škrtat. Snažil jsem se, aby se ne-

rozhovor

ztrácela základní témata. Více- méně se škrtalo uvnitř textové tkáně. Shakespeare mnohokrát avizuje následné dění, což byla jedna z příležitostí ke škrtům. Když hru psal, tvořil pro divadlo oprostě od kulis a režiséra, proto je tam řada pomocných divadelních prvků, což jsou také věci, které logicky odpadly.

? *Shakespeare psal ve verších.*

! *Co je pro překladatele největším oříškem při hledání adekvátního výrazu či obrazu, aby navíc zachoval pokud možno i rytmus? Míváte desítky variant a z nich vybíráte nejlepší, nebo postupujete jinak?*

! Nemám desítky variant. Originál člověka dost vede. V ideální situaci má člověk pocit, že pod anglickým textem existuje ideální český ekvivalent, ke kterému je nutno se prohlodat. Určité formální předpoklady by člověk měl

Překladatel Jiří Josek si v současné době začíná plnit svůj sen, kterým je divadelní režie.
Foto LADISLAV SCHAFER

mít - cit pro rytmus a vůbec jazykový cit, protože jinak by dost těžko mohl překládat. Ale nakonec je to stejně sázka do loterie, jak to vyjde. Člověk v průběhu práce vybírá z několika možností, ale nejde to do desítek.

? *Spousta překladatelů si prá- vě u angličtiny stěžuje na množství jednoslabičných slov,*

vé texty a muzikály. Když posloucháte anglické písničky, většinou nevádí, že je pod dlouhou notou krátká slabika. V češtině je zásada, že pod dlouhou notou musí být dlouhá slabika. O to je to těžší. Rozdílů mezi oběma jazyky je ale celá řada. V angličtině se uplatňuje spousta slovíček, jako jsou převlastňovací zájmena nebo členy, které jsou závazné. Ty čeština nemá. A proto se zase leckterá slabika ušetří pro delší české slovo.

? *Kterou knihu jste překládal jako první?*

! Překládal jsem vlastně dvě věci najednou. Na cestě od Kerouaca a Tracyho tygra. Na cestě jsem začal překládat ještě na škole, ale v okamžiku, kdy jsem nastoupil jako redaktor do Odeonu, jsem objevil Tracyho tygra, a Kerouaca jsem odložil. Jako můj první překlad vyšel tedy Tracyho tygr, Kerouac byl druhý. Už ve škole jsem překládal Shakespeara, povídky, kusy románů. Zkoušeli jsme si různé styly, slohové postupy a hlavně jsem zjistil, že mě to baví.

? *Využíváte nějakým způsobem starších překladů jiných autorů, nebo se je snažíte naprosto ignorovat?*

! Je to těžké. Třeba právě u Hamleta existují věty a pasáže, které jsou notoricky známé. Člověku bzučí v hlavě, ale musí se snažit jít proti. Jsou však místa, kde to prostě nejde. Když je v textu slovo rotten - shnilý, nemůžu to přeložit jinak. Přestože věta o něčem shnilém v království dánském je už okřídlená, nedá se s ní nic jiného udělat.

což činí především v případě písňových textů dost potíží ...

! Mezi angličtinou a češtinou je velký systémový rozdíl. Angličtina má průměrnou délku slova asi 1,4 slabiky a čeština 2,4. Ale pokud jde o rýmy, má zase výhody čeština. Je to flektivní jazyk, který může využívat různé koncovky a podobně. I já překládám písňo-

Mít v Hamletovi jen dva hrdiny je málo

V roli překladatele i režiséra zároveň se uvedl Jiří Josek inscenací Hamleta v ostravském Divadle Petra Bezruče. Joscův soustavný zájem o Shakespearaovo dílo je známý a respektovaný; rovněž jeho nový převod tragédie dánského prince snese měřítka moderního překladu: je naléhavě věcný, neodbytný, ale civilní a zároveň sdostatek dramatický a poetický, aby na jevišti zabral. Totéž ovšem nelze prohlásit o Joscově výkonu režijním, v němž se určitě chvályhodně snažil "vystřít" co nejlíbežněji před divákem jakéhosi čistého, ale toliko přeorganizovaného Shakespeara. Bez větších režijních ambicí a svébytného výkladu se Joscovi podařilo důsledně potlačit jakékoliv originální vyznění.

Ostravská inscenace přitom začíná více než slibně. Elsinor

má ve scéně Marty Roszkopfově podobu vysoké lešenářské konstrukce, na jejímž úpatí na jevištní látce z praktikáblů "sedí" dveře se zrcadlem a královský trůn. A tam kdesi nahoře, v černé kápi, ne nepodobný krysař, který touží z prohnitého hradu vyvést všechnu špatnost, píská na píšťalu princ. S přibývajícimi minutami se však inscenace stává podivně ploskou. Používané prostředky jsou velmi konvenční, místy naivně patetické a nikterak překvapivé. Režisér sice umně provedl diváka rozsochatým dějem, některé postavy bez větších problémů zcela eliminoval, ale jeho Hamlet se nedokáže rozhodnout, jaký jako celek vlastně bude. Inscenace působí jako pouhé vizualizování děje, které může plnit funkci literárně vzdělávacího pásma pro středoškoláky.

Také po herecké stránce je tento Hamlet poněkud nevyrovnaný, účinkující nemají oporu v pevném režijním vedení a vidění. Stranou zůstanou toporné výkony studentů ostravské konzervatoře, kteří se namnoze objevili i v důležitých rolích. Za všechny budiž příkladem výkon Kajetána Písařovice v roli Rosenkrantze nebo Ondřeje Nosálka jako norského prince Fortinbrase. Jejich stylizovaná vážnost odnímá večeru mnoho živých nervů. Podobně učebnicově žalostná Ofélie Markéty Viktorové či plochý výkon Laerta Daniela Zaorala smrkávají výsledek do polohy jakoby vážného kupletu. Nevýraznou zůstala také Gertruda Kateřiny Krejčí. Abychom nebyli nespravedliví, Joscova inscenace své hrdiny má: krále Claudia a Hamleta. Úskočného a majestátního

chtivého Claudia přetvořil Norbert Lichý do zajímavé pupkaté kreatury, která svou naoko neohrožitelnou suverenitou nahání hrůzu. Ještě zajímavější je výkon mladičkého Hamleta, kterému dal dvaadvacetiletý (!) Richard Krajčo podobu nervózního, místy bezmála halucinujícího mladíka zoufale hledajícího spravedlivou odplatu a rovnováhu v sobě i ve státě. Rtuřovitý Krajčo se přesvědčivě a umíněně trápí i pochybuje, a spolu se svým sokem vtáhne hlediště do slavné tragédie zcela jistě nejvíc.

Dva výkony ovšem na celou hru nestačí. Zůstává otázkou, proč u Bezručů podstoupili tento riskantní podnik, když na něj nemají ansámbly. Otevřená zůstává také hmatatelnější podoba Joska-režiséra.

LUBOŠ MAREČEK

Divadlo Petra Bezruče Ostrava - William Shakespeare: Hamlet. Překlad, úprava a režie Jiří Josek, výprava Marta Rozzkopfová, hudba Milan Svoboda, dramaturgie Jana Pithartová. Psáno z reprízy 3. března uvedené v rámci přehlídky Ostravar.

DIVADLO

Hamlet

S podtitulem *K tragédii Williama Shakespeara uvedlo ostravské Divadlo Petra Bezruče na festivalu OST-RA-VAR inscenaci Hamleta. Překlad, úprava a režie Jiří Josek.*

K hamletovskému boomeru sezony nepřináší překladatel Jiří Josek z hlediska výkladu nic objevného. Jako režisér pouze postupuje po logice děje, jeho aranžmá jsou vesměs konvenční bez překvapivých sdělení či metafor.

V roli Hamleta však vyniká mladičkový Richard Krajčo. Jeho herectví je technicky precizní a pravdivé v síle prožitku. Bohatě odstíněné výrazové prostředky, přirozená emotivita a pohybová brilance činí z jeho Hamleta nejpozoruhodnější kreaci svého druhu v poslední době.

Tradičnímu pojetí dává hloubku a autenticitou strhává partnery k promyšlenějším výkonům. jmc

Hodnocení LN: ★ ★ ★ ☆ ☆

LN 6.3.2000

MFJ 17.3.2000

Hamlet! Hamlet! Hamlet!

České divadlo zasáhla v minulé sezoně vlna hamletovských inscenací

V rozmezí jednoho roku se na významných domácích jevištích vystřídal pět činoherních Hamletů a jeden muzikálový. A našli by se i další.

Sotva lze nalézt vhodnější hru pro hektickou a zmatenou dobu přelomu století a tisíciletí, než je Shakespeareův Hamlet. Přitom jde „jen“ o napínavý příběh o královraždě - následník trůnu zjistí, že jeho otec byl zabit svým bratrem a matka se provdala za vraha. Jeho vnitřní drama se pak střetá s událostmi u dvora, které ústí v děsivou katastrofu.

V nepřeberných možnostech, které interpretace Hamleta nabízí, by asi nikdy neměl scházet odraz současnosti, otisk lidských osudů v proměnách doby. Pokud je tato premisa splněna s patřičnou hloubkou a autentičností, nezáleží na zvolených prostředcích a míře extravagancí.

Návraty k Hamletovi mají svou logiku. Na domácích scénách se v titulní roli střídaly významné herecké osobnosti, mezi nejslavnější Hamlety tohoto století patřil Eduard Vojan (režie Jaroslav Kvapil roku 1905) a Eduard Kohout (režie Karel Hugo Hilar roku 1926). V poválečném období poutají pozornost zejména inscenace naší první scény, i když nelze opomenout například Schormovu v Divadle Na zábradlí. Jejím východiskem se stal moderní, hovorový překlad Milana Lukeše, který v Londýně v 70. letech objevil tzv. malou verzi Hamleta a dovezl ji do Prahy.

V roce 1959 uvedl Jaromír Pleskot v pražském Národním divadle Shakespeareovu tragédii s tehdy čtyřicetiletým Radovanem Lukavským. Jeho Hamlet nebyl rozporuplným mladým chlapcem, ale mužem činu, který bere osud do svých rukou. O Pleskotově inscenaci se často hovoří jako o jednom z prvních moderních a aktuálních výkladů tragédie. O dvacet tři let později režisuje v Národním divadle Miroslav Macháček v titulní roli s Františkem Němcem jako civilním a neokázalým hrdinou, jenž marně hledá v životě řád a smysl.

Metafora stavu před katastrofou

Jak tedy rozumím skutkům a řečem královice dánského české divadlo dnes? Především příjemně překvapuje rozmanitostí přístupů a výkladů. Na druhé straně právě originalita za každou cenu vede k nesmyslným propletencům, které aktuálnost jenom předstírají.

Do pomyslného hamletovského duelu vstoupily hned dvě Národní divadla - brněnské s Hamletem Igora Bareše a pražské s Vladimírem Javorským. Východní podmínky byly tedy stejné - kamenné divadlo, sázka na hereckou i režijní jistotu, scénografie, která se může rozmáchnout k monumentálnímu gestu.

Režiséry obou inscenací sice nedělí generační propast, ale jsou vyznavači odlišných poetik a přístupů, mladší Ivo Krobot (ND Praha) inklinuje k postmodernímu vidění, zatímco Zdeněk Kaloc (ND Brno) je do jisté míry odchovancem politického divadla závěru šedesátých let a patří k divadelníkům sledujícím tematické zacílení.

Kaloc chápe Hamleta jako metaforu stavu před katastrofou, světa křehké rovnováhy i podivné dekadence. Pečlivě zvažuje detaily, které stupňují napětí a pocit ohrožení a děj logicky ústí v nástup nové moci, o jejíž povaze není pochyb.

Naproti tomu Ivo Krobot v pražském Národním divadle z představy současného světa jako zmatečné třešně vjemů. Doby, která se jako lapené zvíře točí za vlastním chvostem. Základním výrazovým prostředkem jeho inscenace je vyjádřit teatralnost a expresivní stylizace.

Problém však nastává ve chvíli, kdy si divák uvědomí, že tento Krobotův výklad situace je ryze konvenční a na tyto situace je neústrojně navěšena snůška ilustrací či zvukovosti. Nejen vizuálních, ale i hovorových: neustálý šum, hluk, rušivá hudba.

Neváhá na jevišti přivést riskantní elementy, kterých se zpravidla tvůrci snaží vystrídat: děti a zvířata. Majestátní dogy v manýristicky poja-

tých scénách u dvora a dítě, zjevující se v nečekaných souvislostech. Dítě - Hamlet a Šašek zcizují okamžiky smrti, ale význam této symboliky je ze všeho nejvíce výrazem překombinovaných úvah.

Kaločova brněnská inscenace vyrůstá z prolínání žánrových poloh, čímž režie docílí mnohem jednodušší cestou určitého odstupu a zvýraznění groteskního pohledu.

Krobot divákovu fantazii svazuje:

bustní rváč a rebel, který v sobě zabíjí city s divokým a sebezbraňujícím odhodláním.

Překladatel versus režisér

Přestože tvůrci Hamleta v pražském Národním divadle vkládali do inscenace nemalé ambice, jediným přínosem jejich úsilí je nový překlad Martina Hilského, který s textem zachází nedogmaticky a poskytuje volnost

jak jen mládí může být. Bouří se proti matce, strýci, dvořanům, ničí svou lásku. Určitě není náhodné, že na tohohle Hamleta po představení čekají houfy citelce. Kromě toho skvělý herecký výkon nevzniká náhodně ani izolovaně, v Joskově inscenaci je například výtečný Claudius Norberta Lichého, který svůj strach skrývá za zvláštní nabubřelostí.

K Hamletovi se obrátil i Vladimír Morávek v Klíperově divadle

je v podstatě velmi banální. Dryadnická moderátorka, ohlašující chody na svatební hostině, signály časomíry a břešná hudba, symbol Mony Lisy, jejíž úsměv se mění ve škleb - to vše jsou jen ilustrace ilustrací. A ani nemluví o tom, že po určité době se hra brání sama sebou - svým dějem, který bez logické posloupnosti nelze odehrát. Dochází k podivným posunům, například zařazením Poloniovu vraždy před dialog Hamleta s Ofélií,

dvora se vzájemně špehují, nahrávají své rozhovory a zaplétají se do intrik.

Krčar své představy sice předkládá se sympatickou umanutostí, ale dopouští se nedůsledností a tam, kde se situace vzpírají, ponechává je otevřené nebo bez rozpaků odkrývá nevyhovující části. Také některé divácké nápady mají nádech dětinskosti, jako krabička prezervativů vtisknutá do Oféliiny dlaně nebo polopatnická metafora jako při úvodním ostrkování Hamleta od trůnu.

Zajímavá a režijní pojetí dotvářející je výprava Kristiny Křížové, stylizované kostýmy i líčení sledují styl, který lze označit jako „kosmický new look“.

I přesto, že na studenty nelze uplatňovat přesnější přísná měřítka, přínášší inscenace několik zajímavých výkonů. Hamlet je podle očekávání chlapec nejistý. Vilém Dubníčka se po překonání počátečních rozpaků ocitá pod stálým napětím vibrujících emocí, nikoliv však skutečných citů, je víc než kdy jindy i vlníkem. Připomíná člověka násilně vytrženého z bezstarostného dospívání nebo dítě, které nemůže najít jediný zachytný bod.

Tragédie, v ní se hraje zpívá a tančí

William Shakespeare je autorem, který přežívá navzdory četným adaptacím, pseudovýkladům a žánrovým posunům. Jelikož české divadlo prožívá stále ještě muzikálový boom, je jen otázkou času, kdy si na tu či onu komedii vzpomenu agilní libretisté a skladatelé.

Muzikálové přečívky se dočkal samozřejmě i Hamlet, ale v tomto případě si křečel dosi pro smíchy nejspíše k bábě Novákové, která snáživě kopíruje salonní modely pro lid obecný. Trojjediny Janek Ledecký (hudba, libreto, texty) v pražském Divadle Kalich se transcendentálními přesahy příliš nevrzuje, bezbolestně sype z rukávu základní motivy hry a jeho hudba je spolehlivě stereotypní.

Zklamán byl i ten, kdo by vzal za vděk aspoň nějakým novým banálním hitem, skladatel Ledecký bez rozpaků vykrádá sám sebe. Oč jde v libretu, se konečně vyjeví - k Hamletovi zřejmě dosud staromódně vnímaném jako titulní postava, přibude Ofélie a je tu zbrusu nový pár věčných milenců. Ledecký jim bez rozpaků připsal i erotickou scénu, škoda, že královic musí opustit milostné lože na pokyn Ducha starého Hamleta atd. atd.

Zvláštní kapitolou by si vyzývaly písňové texty v řeči vázané, rymuje se leccos, například „hlínu podobnou blínu jindy je to zase pro mládě - „Hamlet je cvok a kape mu na karbid.“ Opus korunuje nízká interpretáční úroveň a bezvýrazné herecké výkony, vyhledávají diváci se spokojí i s prostinkým, ale vděčným číslem bratří Tesaříků coby Hrobníků.

A tak i muzikálový Hamlet mimořádně ilustruje současnou dobu: je příkladem dnešní pseudokultury, která dokáže mistrovsky těžít ze ztráty hodnotového žebříčku.

Hamlet se hraje a bude hrát

Ve světové dramatičce sice najdeme postavy, které se svými skutky podobají Hamletovi, ale Shakespeare postavil svého králevice dánského do mezní situace člověka, jemuž se hrouť svět. Zvažuje život a smrt a jeho posedlost je tak mnohovýznamná, jak jen si mohou režiséři a herci přát. Nelze tedy než dát za pravdu výroku, že „Hamlet je postava obrazně řečeno napsaná v kruhu a tři sta šedesát stupňů se zahrát nedá, část se musí pomínout a část akcentovat.“

Hamlet se objevuje na repertoáru divadel v intervalech, v nichž se mění nebo dozrává umělecký styl i názor. Dramaturgie zpravidla nesáhá po této tragédii náhodně, obrací se k ní ve chvíli, kdy divadelníci cítí, že mají důvod vyslovit své lidské i umělecké krédo.

Tragédie královice dánského se bezpochyby bude hrát i za dvacet, čtyřicet, sto let... Jak? Není třeba příliš „bájit a rozumovat“, vždyť Martin Hilský v rozhlasové besedě na otázku, co pro vás Hamlet znamená, odpověděl: „Hamlet! Hamlet! Hamlet! Jana Machalická

HAMLET KATASTROFICKÝ. Igor Bareš v Národním divadle v Brně je robusťnův rváč a rebel, který v sobě zabíjí city s divokým a sebezbraňujícím odhodláním. Foto Tomáš Galle

HAMLET ODLIDŠTĚNÝ. Václav Veselý v Klíperově divadle v Hradci Králové je šeptající a náměsíčněcky nevržený. Herec slouží režijní představa do roztrhání těla. (Na snímku s Marií Klepovou jako Gertrudou.) Foto Zdeněk Merta

HAMLET TEATRALNÍ. Vladimír Javorský v pražském Národním divadle působí senzitivně a křehce, ale nakonec sklouzává do odevzdané utlumenosti. (Na snímku s Kateřinou Vinterovou v roli Ofélie.) Foto Hana Smejkalová

Duch starého Hamleta v podivných obinadlech vylézá z jámy jako postava z masa a kostí, zatímco Kaloc rozehraje pocitový, silnou, fantastní scénu Očistce.

Monolog Být či nebyt sotva může vyznít jako existenciální výkřik, je-li doprovázen stokrát omlutým klíse - polopaticky upozorňují, že Hamletův problém se týká i jich (Krobot). V Brně je tento výstup uměřený a zvolené aranžmá - Hamlet se vlastně pohybuje v území nikoho - je i výrazem metafyzického přesahu.

Zprvu senzitivně a křehce působící Vladimír Javorský v pražském Národním divadle sklouzává do odevzdané utlumenosti, kterou marně prorážejí excentrickými sóly. I jemu komplikuje život scénické řešení, které je sice efektivně monumentální, ale nefunkční. Musí si vypomáhat nadbytečnými pohybovými akcemi - rozčilenými pochůzkami, mlácením židlí, zběsilými gesty včetně mlácení hlavou do stěn portálu.

Naproti tomu brněnský Hamlet Igora Bareše je z jiného těsta. Ro-

ve řešení situací. A navíc nepostrádá jemně ironické tóny.

V Brně měl premiéru střizlivě věcný překlad Jiřího Joska. O půl roku později Jasek v ostravském Divadle Petra Bezruče svůj překlad také zrežiroval.

Jeho pojetí je tradiční, neoslňuje obrazivostí ani halasnými experimenty. Na první pohled bez větších ambicí sleduje příběh a vykládá jeho peripetie v očekávaných spojitostech. Joskova inscenace má i přes tento konverční přístup několik nepopíratelných kladů - vnímá a cítí jazyk a verš a odtud je jen krůček ke skvělému výkonu představitel titulní role, mladého Richarda Krajčí.

Jeho výkonem se do inscenace nepozorovaně vkrádá to, co její kritikové pro oči nevidí - Krajčův Hamlet není jen bravurně odehraný mladý rozhněvaný muž, před očima diváků stojí totiž jejich současník. V černém odění, štihlý, nakrátko ostříhaný, s nezbytnou náušnicí v uchu. Citlivý, zraňovaný, a přece pohrdající všemi a vším. Provokuje a ve svém konání je absolutní a silácky sebevědomý,

HAMLET ROMANTICKÝ. V případě Janka Ledeckého (muzikálový Hamlet v Kalichu) se o hereckém výkonu dá sotva hovořit. Spíše o stylizaci do přínocovsko-milovnické vznešenosti. Foto Petr Skvrně

HAMLET TRADIČNÍ. Richard Krajčí v Divadle Petra Bezruče je současník mladých rozhněvaných mužů. Citlivý, zraňovaný, a přece pohrdající všemi a vším. Provokuje a ve svém konání je absolutní a silácky sebevědomý. Jak jen mládí může být. Repro LN

HAMLET STUDENTSKÝ. Vilém Dubníčka v pražském Disku je chlapec nejistý. Žije i umírá pod stálým napětím vibrujících emocí, nikoliv akuteckých citů, je víc než kdy jindy i bezděčným vlníkem. Repro LN

v Hradci Králové. Pro Morávka se drama a jeho děj stalo pouze jakousi pružinou, pomocí níž se katapultoval do světa divokých vizí. Morávek bez obav rozmetá text, za tím postupem dosáhl nové kvality, je však sporné.

I divák obstojně se orientující v ději, musí být zmaten ze stálého přeskupování scén a dialogů na přeskáčku - jednou z konce, podruhé ze začátku. Celou inscenaci prochází téma manipulace, odlišně a mátožně odevzdanosti se osudu. Morávek násilně a zbytečně ničí samotné drama, z něhož se stává polorozpadlá kostřa, ověšená bizarními metaforami.

Režii nelze upřít fantazii, ale co s ní, je-li tak samoočelná? Záměrné odpsychologování postav společně s vyloučením z inscenace to, co zpravidla bývá oporou režijního výkladu - herectví. Šeptající a náměsíčněcky nevržený Hamlet Václava Veselého slouží Morávkově představa do roztrhání těla. Ale to, co jej mučí, i to, jaké vztahy jsou mezi ním a ostatními, zůstává utajeno.

Navíc Morávkův složitě a provokativně se tvářící odraz současnosti

kteřou zde posílá do kláštera, stává se Hamlet chladnokrevným vrahem - cynikem. V případě Morávka snažení se až příliš vnučuje věta, že Hamleta nelze odbyt ani výstředností, ani vtipnými nápady.

„Kosmický new look“ studentů

S osobitým pojetím Hamleta přišli studenti. Mladá chorvatská posluchačka režie pražské DAMU Ksenie Krčar zvolila již zmíněnou tzv. malou verzi tragédie, která děj zhušťuje a pozměňuje i jména postav. Lukešův překlad se nevyhýbá slangovým výrazům, promítá do něj i jakýsi šklebivý tón, přičemž mimořádně souzní se zvolenou koncepcí.

Krčar představuje dánský dvůr jako místo plné pletváky, vzájemného flizlování, jednotlivé postavy jsou nardány sebezničující energií. Režisérka zahazuje sérii podivných spiknutí jakousi tichou domluvou mezi Hamletem a Horatiem, který se vydává za ducha starého krále. Od počátku si buduje prostor pro konečný zásah vnějších uchvatitelů - příslušníci

ÚVAHY POSTDIVADELNÍ:

Hamlet, holocaust a Ostrava

Nejdiskutovanějším představením letošní čtvrté přehlídky ostravského činoherního divadla OSTRAVAR byl Shakesperův *Hamlet* v Divadle Petra Bezruče (překlad, úprava a režie: Jiří Josek). Už protikladnost interpretací Joskovy inscenace (od výtek ne-interpretace až po výhrady k přílišné aktualizaci, např. v kostýmech) jako by potvrdila příčinu, proč se tato bezkonkurenční hra o problematickém (ne)vyrovnání se s minulostí hraje čtyři sta let: vejde se do ní patrně více interpretací než do kterékoli jiné.

Na ostravskou přehlídku, jedinou svého druhu, v níž se v přímé konfrontaci setkávají studenti a pedagogové tří teatrologických pracovišť s divadelními praktiky, jezdím s chutí od jejího nultého ročníku. Je to totiž jedinečná příležitost poznávat nikoli jednotlivá „reprezentující“, „vzorová“ divadelní díla, nýbrž divadelní kulturu regionu v jejím celku a každodenním fungování, od těch, uvozovky bych prosil zvláště tučně, „nejnižších“ pater (dopolední představení pro školy s pedantskými učitelkami a rozjívenými pubertáky, jimž se ostravští herci tu více, tu méně zdatně přizpůsobují) až po patra „nejvyšší“ (letos např. Mrožek, Giraudoux, tři experimentální představení v Aréně a pro mě vrchol přehlídky: Erbenova/Nosálkova *Kytice* v Divadle loutek). A pokud mne paměť neklame, pak navzdory některým vynikajícím individuálním výkonům, představení u Bezručovců patřivala k těm nejproblematičtějším. Teprve letos jsem si uvědomil, jak ošidné je soudit divadlo pouze podle jednoho opusu. Kdybych u Bezručovců letos viděl jen *Vlky* (na motivy I. B. Singera napsala Agnieszka Osiecká, úprava, režie a scéna: André Hübner-Ochodlo), řekl bych si zhruba totéž, co v minulých ročnících. Navzdory scénograficky dobře, nepolopatisticky zvládnutému prostoru a navzdory některým výrazným výkonům (Alena Sasínová-Polarczyk a Kostas Zerdalolu v hlavní „milenecké“ dvojici, ale ani zbylým dvěma postavám, tj. exmanželce Zdeny Przebindowé a manželce Marcely Čapkové, nelze po profesionální stránce nic vytknout) jde podle mého omylného přesvědčení opět o dramaturgický omyl. Inscenace, tak jako každý vydařený kýč, úspěšně předstírá, že je něčím jiným, než je. Hraje si na hříba (řada diváků si jej u šaten spokojeně nese v košíku), a je to hořčák. Údajně se hraje – ovšem beze stopy po báječném singerovském humoru a sebeironii – o **holocaustu**. O jeho následcích na psychiku těch, kdo přežili. Ve skutečnosti od prvé do poslední chvíle sledujeme v kulisách židovství a poválečné Ameriky triviální, až příliš povědomý (i nám, kdo jsme holocaust nezažili) příběh slabošského muže mezi dvěma, resp. třemi ženami (milenkou, manželkou, exmanželkou). Klasický troj- (čtyř)úhelník, zostřeny ještě pátou – opět: jak povědomou! – dimenzí vztahu k velkému šéfovi, jenž se posléze zamíchá i do vztahu k jedné z žen. Hlasem autority je zde, jak jinak, velký Rabín – mohl to však být klidně i předseda představenstva Chemapol-grup, rektor univerzity, direktor čehokoli. Už v expozici vidíme uštvaného hlavního hrdinu, za jehož slabošství a děvkařství může samozřejmě Osvětim, jak zároveň telefonuje své věrné domácí pučce, připravující mu oddané večeri, a vzápětí uklidňuje z téhož telefonu poloopilou rozzuřenou samici – milenkou. Od prvé chvíle je nám jasné, že se Herman neumí vzdát ani jedné z nich, a když se objeví domněle mrtvá manželka (opět je tu holocaust zaměnitelný: dovedeme si představit, že manželská zombie se zjeví emigrantovi třeba zpoza železné opony, po jakékoli válce atd.), je zaděláno na docela pěknou tragifrašku. Kdyby se hrála jenom ta, bylo by to poctivé řemeslo a příznané karty (na konci je hrdina ve vztahu ke svým třem ženám zhruba tam, kde na začátku). Takto však jde o pouhé **parazitování na velkém, mravně i emotivně nezpochybnitelném tématu**. Zároveň jde i o jeho banalizaci. Po Radokově *Velké cestě*, Landsmanově *ŠOA*, Bokově *Mezi zaslepenými bláznů* a desítkách dalších originálních pokusů o zlezení té velehory bych předpokládal u dalších aspirantů větší míru soudnosti a vkusu. Od tištěného programu, jehož důmyslnou imagologii v Ostravě nekriticky přebírali i kritici, až po prázdnou teatralitu zadní „zdi nářků“ s trojicí patetických zpěváků („cadikové“), kteří při svém mládí ochotnickými nevěrohodnými gesty a grimasami „vyhrávají“ tisíciletý zármutek synagogálních židovských songů, vyzbrojeni banálními texty (nechci pátrat, zda to bylo překladem, či kontextem, ale Daniel Hůlka i Michal David mají v repertoáru texty o poznání intelektuálnější).

Jak jinak se mi v tomtéž sále dýchalo s Joskovým *Hamletem*, jehož devízou bylo, že nic nepředstírá! Na definitivní hamletovskou bilanci se chystám až po hradeckém Morávkovi, zatím snad jen tolik: padesátiletý překladatel ve svém režijním debutu (!) nezklamal. Příběh dvaadvacetiletého hrdiny vyložil, ne vždy důsledně, jako problematickou adaptaci studentů ve zkorumpovaném světě dospělých (uhlašený pragmatik Rosenkrantz, ochotný pracovat pro kohokoli, nevyrovnaný Laertes a až hekticky aktivní, rockersky nesentimentální Hamlet, jehož Richard Krajčo vybalil nikoli metafyzikou, nýbrž nezvyklou odzbrojující přímocností, před níž logicky kapituluje i pouhá naivita a neznalost, nikoli ještě prohnatost jeho matky). Na rozdíl od Hamleta v Národním, který má lepší hereckou grupu a jeden skutečně hvězdný výkon (Donutilův Polonius), má Ostrava hvězdné výkony tři. Kromě Hamleta a 1. hrobníka (Miloslav Čížek v adekvátním ostravském dialektu) je to Robert Lichý, asi nejlepší tuzemský Claudius, kam až má divácká zkušenost sahá: z tohoto bodrého Hamletova strýce opravdu běhá mráz po zádech. Je to tak trochu Claudius ze *Spalovače mrtvol*.